יום הבחירות בכיתה: איך הקולות הופכים למושבים?

אזרחות • כיתה ט' ותיכון (שאלון 34281, נושא "שיטת הבחירות") • שיעור של 45 דקות • דף למורה

למה עכשיו? הבחירות לכנסת ה-26 יתקיימו ביום שלישי, ט"ז בחשון התשפ"ז, 27.10.2026 (לפי ועדת הבחירות המרכזית, gov.il). השיעור מלמד את **השיטה** ולא את המתמודדים: כל הרשימות והתוצאות בדפים בדויות (שמות עצים, בלי מפלגות, בלי פוליטיקאים ובלי סיסמאות.

מטרות

- התלמידים יכירו את שישה עקרונות הבחירות שבחוק יסוד: הכנסת (סעיף 4).
- התלמידים יחשבו בעצמם חלוקת מושבים: אחוז חסימה, מודד כללי ושיטת בדר-עופר לחלוקת העודפים.
- התלמידים ינמקו את ההשפעה של אחוז החסימה ושל הסכם עודפים על הייצוג.

מהלך השיעור

זמן	מה עושים
5 דק'	פתיחה: "בשבוע הזה מיליוני אזרחים מכניסים פתק למעטפה. איך זה הופך ל-120 חברי כנסת?" רושמים ניחושים על הלוח.
10 דק'	דף 1: התאמת שישה עקרונות + נכון/לא נכון. בדיקה במליאה.
20 דק'	דף 2 בזוגות, עם מחשבון: אחוז חסימה, מודד כללי, מושבים בסיבוב הראשון וחלוקת 4 המושבים העודפים.
10 דק'	בדיקה במחשבון המקוון (מקרינים) ודיון: מה קרה כשהוספנו הסכם עודפים? ואילו אחוז החסימה היה 2%?

המחשבון המקוון

בכתובת **lamedoti-ezrahut-hemed.sites.tab.bot** יש מחשבון חלוקת מושבים: מזינים קולות לכל רשימה, בוחרים אחוז חסימה והסכם עודפים, ורואים כל שלב בחישוב. ערכי ברירת המחדל הם הנתונים של דף 2, כך שאפשר לבדוק את התשובות מול הלוח.

טיפים: בכיתה ט' אפשר לעצור אחרי שלב ג' (מושבים בסיבוב הראשון) ולהשלים את העודפים יחד במחשבון. בתיכון כדאי לקשר לשאלות הבגרות על מאפייני השיטה (יחסית, ארצית, רשימתית) ועל יתרונות וחסרונות של אחוז חסימה. אפשר לסיים בהצבעה חשאית כיתתית קצרה על נושא כיתתי (לא פוליטי), עם ועדת קלפי של שלושה תלמידים.

בקובץ

1. דף למורה (העמוד הזה)
2. דף עבודה 1: שישה עקרונות ונכון/לא נכון
3. דף עבודה 2: מחשבים מושבים (סימולציה)
4. דף תשובות

הדפיסו A4 ב-100%. החוק בחישוב: חוק הבחירות לכנסת, סעיף 81 (שיטת בדר-עופר). שמות הרשימות והמספרים בדויים לצורכי לימוד.

דף עבודה 1: שישה עקרונות של בחירות

שם: _____ כיתה: _____

בחוק יסוד: הכנסת (סעיף 4) נכתב: "הכנסת תיבחר בבחירות כלליות, ארציות, ישירות, שוות, חשאיות ויחסיות".

א. התאימו לכל עיקרון את ההסבר שלו (כתבו את האות במשבצת)

עיקרון	אות	הסבר
1. כלליות		א. הבוחרים בוחרים בעצמם ברשימה, בלי נציגים בתווך (אלקטורים).
2. ארציות		ב. כל אזרח ישראלי מגיל 18 רשאי לבחור, ומגיל 21 רשאי להיבחר לכנסת.
3. ישירות		ג. לכל קול אותו משקל: קול אחד לכל בוחר.
4. שוות		ד. איש אינו יודע במי בחר הבוחר: פרגוד, מעטפה וקלפי סגורה.
5. חשאיות		ה. כל המדינה היא אזור בחירה אחד; אין מחוזות בחירה.
6. יחסיות		ו. כל רשימה מקבלת מושבים לפי חלקה בקולות (אם עברה את אחוז החסימה).

ב. נכון או לא נכון? הקיפו

1	יום הבחירות לכנסת הוא יום שבתון.	נכון / לא נכון
2	אזרח בן 17 רשאי להצביע בבחירות לכנסת.	נכון / לא נכון
3	אחוז החסימה היום הוא 3.25% מהקולות הכשרים.	נכון / לא נכון
4	בכנסת 120 חברים.	נכון / לא נכון
5	בישראל כל בוחר בוחר מועמד אישי באזור מגוריו.	נכון / לא נכון
6	הכנסת נבחרת לארבע שנים, אלא אם הוקדמו הבחירות.	נכון / לא נכון

ג. חשבו ונמקו

1. לאיזה עיקרון שייכים הפרגוד והמעטפה? למה חשוב שאיש לא יידע במי בחרתם?

_____

_____

2. בחרו עיקרון אחד והסבירו מה היה קורה בלעדיו.

_____

דף עבודה 2: מחשבים מושבים

שמות: _____ כיתה: _____

במדינה דמיונית התקיימו בחירות לפרלמנט של **120 מושבים**. נספרו **4,500,000** קולות כשרים. אחוז החסימה הוא **3.25%**. השתמשו במחשבון.

רשימה	קולות	עברה את החסימה? (כן/לא)	קולות ÷ מודד	מושבים בסיבוב הראשון
רשימת האלון	1,220,000			
רשימת הברוש	870,000			
רשימת הגפן	640,000			
רשימת הדקל	520,000			
רשימת ההדס	430,000			
רשימת הזית	380,000			
רשימת החרוב	300,000			
רשימת התאנה	140,000			

1. **אחוז החסימה:** כמה קולות הם 3.25% מ-4,500,000? _____ איזו רשימה לא עברה? _____
2. **המודד הכללי:** חברו את קולות הרשימות שעברו בלבד: _____ . חלקו ב-120: _____ קולות למושב.
3. **סיבוב ראשון:** לכל רשימה שעברה חלקו את קולותיה במודד וקחו רק את המספר השלם. כמה מושבים חולקו? _____ כמה נשארו? _____
4. **מושבים עודפים (בדר-עופר):** לכל רשימה חשבו: קולות ÷ (מושבים שכבר קיבלה + 1). הרשימה עם התוצאה הגבוהה ביותר מקבלת מושב. חשבו מחדש רק לה וחזרו עד שכל המושבים חולקו.

מושב עודף	הרשימה שזכתה	התוצאה שלה
1		
2		
3		
4		

5. **אתגר, הסכם עודפים:** רשימות הדקל והזית חתמו על הסכם עודפים. בחלוקת העודפים הן נחשבות לגוש אחד: (קולות דקל + קולות זית) ÷ (המושבים של שתיהן + 1). מה משתנה? מי מרוויחה ומי מפסידה?
_____
6. **דיון:** אילו אחוז החסימה היה 2%, מה היה קורה לרשימת התאנה? בעד ונגד אחוז חסימה גבוה:
_____

דף תשובות

דף 1, א: התאמה

- כלליות = ב
- ארציות = ה
- ישירות = א
- שוות = ג
- חשאיות = ד
- יחסיות = ו

דף 1, ב: נכון/לא נכון

1. **נכון**: יום הבחירות לכנסת הוא יום שבתון. נקבע בחוק הבחירות לכנסת.
2. **לא נכון**: אזרח בן 17 רשאי להצביע בבחירות לכנסת. לכנסת מצביעים מגיל 18 (בבחירות לרשויות המקומיות מגיל 17).
3. **נכון**: אחוז החסימה היום הוא 3.25% מהקולות הכשרים. כך מאז 2014.
4. **נכון**: בכנסת 120 חברים. 120 מושבים.
5. **לא נכון**: בישראל כל בוחר בוחר מועמד אישי באזור מגוריו. בוחרים ברשימה ארצית אחת (ארציות, רשימתיות).
6. **נכון**: הכנסת נבחרת לארבע שנים, אלא אם הוקדמו הבחירות. הכנסת יכולה להחליט על פיזורה ועל בחירות מוקדמות.

דף 2: חישוב

אחוז החסימה: **146,250** = 4,500,000 × 3.25% קולות. התאנה, עם 140,000 קולות (3.11%), לא עברה. קולות הרשימות שעברו: **4,360,000**.
מודד כללי: **36,333.33** = 120 ÷ 4,360,000. בסיבוב הראשון חולקו **116** מושבים ונשארו **4**.

רשימה	קולות	אחוז	חסימה	קולות ÷ מודד	סיבוב ראשון	סה"כ	עם הסכם דקל+זית	חסימה 2%
רשימת האלון	1,220,000	27.11%	עברה	33.58	33	**34**	34	33
רשימת הברוש	870,000	19.33%	עברה	23.94	23	**24**	24	24
רשימת הגפן	640,000	14.22%	עברה	17.61	17	**18**	17	17
רשימת הדקל	520,000	11.56%	עברה	14.31	14	**14**	15	14
רשימת ההדס	430,000	9.56%	עברה	11.83	11	**12**	12	11
רשימת הזית	380,000	8.44%	עברה	10.46	10	**10**	10	10
רשימת החרוב	300,000	6.67%	עברה	8.26	8	**8**	8	8
רשימת התאנה	140,000	3.11%	לא עברה	–	–	**0**	0	3

המושבים העודפים (קולות ÷ (מושבים+1), בעיגול): 1. הברוש (36,250); 2. האלון (35,882); 3. ההדס (35,833); 4. הגפן (35,556). בכל סיבוב מחשבים מחדש רק לרשימה שזכתה.

אתגר, הסכם עודפים: 1. הברוש (36,250); 2. הדקל (הגוש, 36,000); 3. האלון (35,882); 4. ההדס (35,833). הגוש דקל+זית זוכה במושב השני, והוא עובר לדקל (בתוך הגוש הממוצע של דקל, 34,667, גבוה מזה של זית, 34,545). גפן מאבדת את המושב העודף ונשארת עם 17. אותם קולות, חלוקה שונה: לכן מפלגות חותמות על הסכמי עודפים.

דיון: בחסימה של 2% (90,000 קולות) התאנה הייתה נכנסת עם 3 מושבים. חסימה גבוהה: פחות פיצול וקואליציות יציבות יותר; אבל קולות רבים "הולכים לאיבוד" וקבוצות קטנות לא מיוצגות.